

Формування моделей інтелектуалізації підприємства у забезпеченні його економічного потенціалу

Побережна Заріна Миколаївна¹, Копча Юрій Юрійович²

Опубліковано	Секція	УДК
30.09.2025	Економіка	658.6:658.1

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19323439>

Анотація. У статті розглядається формування моделей інтелектуалізації підприємства як ключового чинника підвищення його економічного потенціалу. Визначено основні проблеми інтеграції інтелектуальних ресурсів у систему управління та їх трансформації у конкурентні переваги. Проаналізовано зарубіжні та вітчизняні дослідження, які висвітлюють управління знаннями, інтелектуальним капіталом та цифрові інструменти для розвитку підприємства. Виявлено, що сучасні підприємства потребують комплексних моделей, що поєднують управління знаннями, оцінку інтелектуального потенціалу та цифрові технології. Розглянуто концепцію інтелектуалізації бізнес-процесів як системного впровадження знань, компетенцій та інновацій у діяльність підприємства. Представлено позитивні ефекти інтелектуалізації на продуктивність, інноваційну спроможність та стратегічну гнучкість підприємства. Запропоновано комплекс сучасних моделей інтелектуалізації, що спрямовані на оптимізацію бізнес-процесів та підвищення економічної ефективності. Доведено, що інтеграція інтелектуальних ресурсів у стратегічне управління забезпечує стійкий розвиток та довгострокові конкурентні переваги. Визначено наукову та практичну значущість дослідження для вдосконалення управлінських рішень і підвищення економічного потенціалу підприємств. Розроблені моделі інтелектуалізації є ефективним інструментом системного управління знаннями та інноваціями.

Ключові слова: інтелектуалізація, моделі інтелектуалізації, економічний потенціал, забезпечення, розвиток, стійкість, цифрова трансформація, сталий розвиток.

Formation of models of intellectualization of an enterprise in ensuring its economic potential

Annotation. The article considers the formation of enterprise intellectualization models

¹ Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та бізнес-технологій
Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна, Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6245-038X>
e-mail: zarina.poberezhna@npp.kai.edu.ua

² Кандидат економічних наук, доцент
заступник начальника кафедри з логістики,
начальник логістики кафедри військової підготовки
Державний університет «Київський авіаційний інститут», Україна, Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6639-6421>
e-mail: 17-19rosts@ukr.net

as a key factor in increasing its economic potential. The main problems of integrating intellectual resources into the management system and their transformation into competitive advantages are identified. Foreign and domestic studies that highlight knowledge management, intellectual capital, and digital tools for enterprise development are analyzed. It is found that modern enterprises need comprehensive models that combine knowledge management, assessment of intellectual potential, and digital technologies. The concept of intellectualization of business processes as a systematic introduction of knowledge, competencies, and innovations into the activities of an enterprise is considered. The positive effects of intellectualization on productivity, innovative capacity, and strategic flexibility of an enterprise are presented. A set of modern intellectualization models aimed at optimizing business processes and increasing economic efficiency is proposed. It is shown that the integration of intellectual resources into strategic management ensures sustainable development and long-term competitive advantages. The scientific and practical significance of the study for improving management decisions and increasing the economic potential of enterprises is determined. Therefore, the developed intellectualization models are an effective tool for systematic knowledge and innovation management.

Keywords: intellectualization, intellectualization models, economic potential, provision, development, sustainability, digital transformation, sustainable development.

Вступ

Актуальність проблеми. У сучасних умовах цифрової економіки підприємства стикаються з необхідністю інтеграції інтелектуальних ресурсів у систему свого функціонування, що безпосередньо впливає на формування їх економічного потенціалу. Незважаючи на значну увагу науковців до проблем управління знаннями та інтелектуальними активами, практична реалізація таких підходів залишається фрагментарною та часто не системною. Основна проблема полягає у відсутності єдиних моделей, які дозволяли б підприємствам ефективно трансформувати інтелектуальні ресурси у стійку конкурентну перевагу та зростання економічного потенціалу.

Визначена проблематика має як наукову, так і практичну значущість. З наукової точки зору, розробка моделей інтелектуалізації підприємства потребує системного підходу до класифікації інтелектуальних активів, оцінки їхнього впливу на фінансові та виробничі результати, а також моделювання взаємодії інтелектуального та матеріального капіталу. З практичної точки зору, ефективне управління інтелектуальними ресурсами дозволяє підвищити продуктивність, оптимізувати процеси прийняття рішень, забезпечити інноваційний розвиток і посилити конкурентоспроможність підприємства.

Отже, формування надійних моделей інтелектуалізації стає ключовим завданням для розвитку сучасних підприємств, адже саме через ефективне використання знань і компетенцій персоналу забезпечується зростання економічного потенціалу та довгострокова стійкість бізнесу. Вирішення цієї проблеми потребує поєднання теоретичних досліджень із практичними інструментами управління інтелектуальними активами та впровадження інноваційних технологій для їх інтеграції у бізнес-процеси.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема інтелектуалізації підприємства та її впливу на економічний потенціал активно досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями. У сучасній літературі виділяються кілька ключових напрямів, що стосуються управління знаннями, інтелектуальними активами та формування інтелектуального потенціалу організації. Так, у роботах західних дослідників І. Нонака та Х. Такеучі [10]; Т. Девенпорт та Л. Прусак [7], які наголошують на тому, що знання виступають головним стратегічним ресурсом підприємства, здатним забезпечити довгострокову конкурентну перевагу. Їх підходи до створення та управління знаннями закладають основу теоретичних моделей інтелектуалізації, що

застосовуються у практиці сучасного менеджменту.

В Україні останніми роками зростає інтерес до проблеми інтелектуальних ресурсів як чинника економічного розвитку. Так, українські вчені А. Зюзя [2]; М. Небава та О. Небава [6] аналізують особливості оцінювання інтелектуального потенціалу підприємств та пропонують методичні підходи до його інтеграції у загальну систему управління ресурсами. Інші дослідження Д. Веркуш [1]; О. Карлова, Ю. Малишевський [3] розглядають взаємозв'язок між інтелектуалізацією господарських процесів та підвищенням інноваційної спроможності підприємства, підкреслюючи важливість цифрових технологій у сучасних моделях організації діяльності.

Разом із тим, попри значну кількість публікацій, що присвячені окремим аспектам інтелектуальних ресурсів, недостатньо уваги приділено комплексному підходу до формування моделей інтелектуалізації, які б узгоджували теоретичні й практичні засади управління економічним потенціалом. Саме цей розрив у літературі визначає основу для подальшого наукового пошуку автора.

Виділення невирішеної частини проблеми. Попри значний обсяг наукових досліджень у сфері інтелектуалізації підприємств та управління знаннями, низка ключових аспектів залишаються недостатньо вивченими. Передусім, існує обмежена кількість комплексних моделей, які інтегрують інтелектуальні ресурси, цифрові технології та економічний потенціал підприємства в єдину систему управління. Більшість наявних підходів фокусуються або на оцінюванні інтелектуального капіталу, або на оптимізації окремих бізнес-процесів, не пропонуючи цілісного механізму трансформації знань у економічні результати.

Також, недостатньо досліджено взаємозв'язок між рівнем інтелектуалізації підприємства та його інноваційною спроможністю в умовах цифрової економіки, зокрема з урахуванням сучасних інформаційних технологій та цифрових платформ. Існує потреба у методологічному підході, який дозволив би оцінити ефективність впровадження інтелектуальних моделей управління та їхній вплив на економічний потенціал.

Водночас, відсутні стандартизовані інструменти та методики для систематичного впровадження інтелектуалізації на практиці, що ускладнює масштабування кращих практик серед різних типів підприємств. У результаті підприємства часто не можуть повною мірою використовувати знання та компетенції персоналу для створення стійкої конкурентної переваги.

Таким чином, представлене дослідження спрямоване на заповнення зазначених прогалин шляхом розробки комплексних моделей інтелектуалізації підприємства, які поєднують управління знаннями, оцінку інтелектуального потенціалу та використання цифрових технологій для підвищення економічної ефективності та інноваційності потенціалу підприємства.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розробка комплексних моделей інтелектуалізації підприємства, які дозволяють ефективно інтегрувати інтелектуальні ресурси та цифрові технології у систему управління з метою підвищення економічного потенціалу та конкурентоспроможності підприємства.

Результати

В умовах сучасної цифрової економіки інтелектуалізація підприємства є одним із ключових факторів підвищення його економічного потенціалу. Сучасні підприємства все більше покладаються на знання, компетенції та інноваційний потенціал свого персоналу як на стратегічні ресурси. Ефективне управління інтелектуальними ресурсами дозволяє трансформувати знання у конкретні економічні результати та конкурентні переваги. Незважаючи на значний розвиток теоретичних підходів [2; 6], багато підприємств досі не мають системних моделей інтеграції інтелектуальних

активів у бізнес-процеси. Водночас цифрові технології відкривають нові можливості для оптимізації процесів управління знаннями та підвищення продуктивності. Серед цифрових інструментів для оптимізації управління підприємством можна виділити автоматизовані системи обліку, програмні засоби для аналізу та обробки даних, інструменти для зручного електронного обігу, а також для управління складськими та виробничими запасами [4].

Інтелектуалізація сприяє підвищенню інноваційної спроможності, розвитку гнучких стратегій та адаптації підприємства до ринкових змін [7]. Наукове дослідження моделей інтелектуалізації є важливим для створення практичних інструментів, що забезпечують зростання економічного потенціалу. Таким чином, інтеграція інтелектуальних ресурсів у стратегічне управління є невід'ємною умовою довгострокової стабільності та конкурентоспроможності підприємства.

Інтелектуалізація бізнес-процесів на підприємстві - це системне впровадження знань, компетенцій та інноваційних технологій у всі ключові процеси діяльності підприємства з метою підвищення їх ефективності, продуктивності та здатності генерувати економічну цінність [1; 10]. Простіше кажучи, це процес перетворення знань і досвіду працівників на конкретні управлінські та виробничі рішення, що оптимізують:

- планування та управління ресурсами;
- виробничі та операційні процеси;
- маркетинг і збут продукції;
- інноваційні та стратегічні рішення.

Вибір інструментів є індивідуальним для кожного підприємства в залежності від мети його діяльності і обраної стратегії розвитку [5]. Основні характеристики інтелектуалізації бізнес-процесів на підприємстві полягають в наступному [6]:

1. Системність – знання інтегруються у всі рівні управління.
2. Цифрова підтримка – використання інформаційних та аналітичних технологій для обробки знань.
3. Орієнтація на результат – підвищення економічного потенціалу та конкурентоспроможності.
4. Безперервне вдосконалення – процес постійного навчання і трансформації знань у цінність.

Наприклад, підприємство може використовувати аналітичні системи для оптимізації виробничих процесів, одночасно навчати персонал і впроваджувати інноваційні методи управління – це і буде прикладом інтелектуалізації.

Позитивні ефекти процесу інтелектуалізації підприємства щодо забезпечення його економічного потенціалу представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Позитивні ефекти процесу інтелектуалізації підприємства щодо забезпечення його економічного потенціалу

Напрямок впливу	Позитивний ефект інтелектуалізації	Механізм впливу на економічний потенціал
Підвищення продуктивності	Оптимізація ресурсів та скорочення витрат	Використання знань і компетенцій працівників для більш ефективного планування та виконання виробничих процесів
Розвиток інноваційного потенціалу	Впровадження нових продуктів і технологій	Інтелектуальні ресурси стимулюють креативність та генерацію інновацій, що підвищує конкурентоспроможність
Підвищення якості управлінських рішень	Зменшення помилок та ризиків у процесах управління	Використання аналітичних даних та знань працівників забезпечує прийняття обґрунтованих рішень

Збільшення гнучкості бізнес-процесів	Швидка адаптація до змін ринку та технологій	Інтелектуалізація дозволяє швидко перетворювати знання у зміни в організаційних процесах
Формування стратегічної конкурентної переваги	Підвищення ринкової вартості та доходів підприємства	Ефективне використання інтелектуального капіталу дозволяє виділитися на ринку за рахунок унікальних знань та компетенцій
Оптимізація навчання та розвитку персоналу	Підвищення кваліфікації та компетентності працівників	Системне накопичення і передача знань сприяє росту професійного рівня, що прямо впливає на ефективність підприємства
Підвищення ефективності інвестицій	Краще використання фінансових та матеріальних ресурсів	Інтелектуалізація дозволяє оцінювати ризики і прогнозувати ефект від вкладень, підвищуючи економічний потенціал
Стимулювання корпоративної культури знань	Формування середовища для розвитку інновацій	Культура обміну знаннями і співпраці сприяє підвищенню продуктивності та зростанню капіталу підприємства

Вивчення сучасних моделей інтелектуалізації підприємства є надзвичайно актуальним у контексті цифрової економіки та підвищення конкурентоспроможності. Сучасні підприємства змушені ефективно використовувати знання, компетенції та інноваційний потенціал своїх працівників для забезпечення сталого розвитку. Моделі інтелектуалізації дозволяють системно інтегрувати інтелектуальні ресурси у бізнес-процеси та управлінські рішення. Вони забезпечують можливість оцінки економічного потенціалу та прогнозування ефекту від впровадження знань і технологій. Аналіз таких моделей допомагає виявити ефективні механізми трансформації знань у реальні конкурентні переваги [11]. Підприємства, які інтегрують цифрові рішення і технології в свої бізнес-процеси та у власну стратегію, отримують більше конкурентних переваг, ніж ті хто використовують стандартні рішення [8]. Мінливий стан зовнішнього середовища становить пряму небезпеку стійкості підприємства та його конкурентному становищу в галузі, саме тому своєчасний та об'єктивний моніторинг можливостей і загроз у макроекономічному середовищі забезпечуватиме підприємству сталий розвиток [9].

Сучасні наукові дослідження демонструють важливість комплексного підходу, що поєднує управління знаннями, цифрові інструменти та стратегічне планування. Таким чином, вивчення і застосування сучасних моделей інтелектуалізації є ключовим фактором підвищення ефективності та економічного потенціалу підприємства.

Моделювання процесу інтелектуалізації підприємства - це науково-практичний підхід до створення структурованих моделей, які описують, як знання, компетенції, інновації та цифрові технології можуть інтегруватися у бізнес-процеси підприємства для підвищення його ефективності та економічного потенціалу. Моделювання в цьому напрямі дозволяє:

1. Визначити ключові елементи інтелектуалізації (знання, персонал, інформаційні системи, технології).
2. Показати взаємозв'язки між інтелектуальними активами та бізнес-процесами.
3. Оцінити ефективність впровадження інтелектуальних рішень на різних рівнях підприємства.
4. Прогнозувати вплив інтелектуалізації на економічний потенціал і конкурентоспроможність.

Отже, моделювання процесу інтелектуалізації є інструментом системного управління знаннями та інноваціями, який допомагає підприємствам реалізувати

стратегічні цілі через ефективне використання інтелектуального капіталу.

Сучасні моделі інтелектуалізації підприємства у контексті забезпечення його економічного потенціалу можуть бути представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Сучасні моделі інтелектуалізації підприємства у контексті
забезпечення його економічного потенціалу

Назва моделі	Ключові елементи моделі	Механізм впливу на економічний потенціал	Очікуваний ефект
Модель управління знаннями	Збір, зберігання, передача та використання знань; навчання персоналу; бази даних	Забезпечує перетворення індивідуальних знань працівників у колективні ресурси підприємства	Підвищення продуктивності, оптимізація процесів, зростання конкурентоспроможності
Модель інтелектуального капіталу	Людський капітал, структурний капітал, відносини з клієнтами	Оцінка і ефективне використання інтелектуальних ресурсів для створення економічної цінності	Зростання економічного потенціалу та вартості підприємства
Модель цифрової інтеграції	Цифрові платформи, аналітичні системи, автоматизація бізнес-процесів	Використання ІТ-технологій для прискорення трансформації знань у рішення та результати	Оптимізація витрат, підвищення швидкості прийняття рішень, підвищення інноваційної спроможності
Модель інноваційної трансформації	Інноваційні проекти, креативні команди, управління знаннями	Спрямування інтелектуальних ресурсів на розробку нових продуктів і послуг	Підвищення ринкової конкурентоспроможності, створення нових джерел доходу
Системна модель інтелектуалізації бізнес-процесів	Інтеграція знань, технологій, персоналу та процесів	Забезпечує взаємозв'язок між управлінням знаннями та економічним результатом	Комплексне підвищення економічного потенціалу, гнучкість і адаптивність підприємства
Модель стратегічного інтелектуального розвитку	Планування розвитку знань, оцінка ефективності інтелектуальних активів, KPI	Здійснює системне управління інтелектуальними ресурсами для досягнення стратегічних цілей	Довгострокове зростання економічного потенціалу, стабільність та стійкість підприємства

Процес інтелектуалізації управління підприємством потребує постійної модернізації техніки та технології, застосування інновацій в усіх ланках, починаючи

від бізнес-процесів, постачання та закінчуючи бізнес-процесами реалізації на підприємстві [12].

Отже, аналіз сучасних моделей інтелектуалізації підприємства показує, що їхнє впровадження забезпечує комплексний розвиток економічного потенціалу. Кожна модель орієнтована на ефективне використання знань, компетенцій та цифрових технологій для оптимізації бізнес-процесів і підвищення конкурентоспроможності. Інтеграція інтелектуальних ресурсів у стратегічне управління дозволяє не лише підвищити продуктивність і якість управлінських рішень, а й стимулює інноваційну діяльність. Комплексне застосування моделей управління знаннями, інтелектуального капіталу та цифрової інтеграції сприяє системному зростанню економічного потенціалу підприємства. Можна стверджувати, що запропоновані моделі інтелектуалізації є ефективним інструментом забезпечення стабільного розвитку та довгострокової конкурентної переваги.

Висновки

Таким чином, можна зробити висновок, що у сучасних умовах цифрової економіки інтелектуалізація підприємства є ключовим чинником підвищення його економічного потенціалу та конкурентоспроможності. Проведений аналіз показав, що ефективне управління знаннями, компетенціями персоналу та цифровими технологіями дозволяє трансформувати інтелектуальні ресурси у конкретні економічні результати. Розглянуті моделі інтелектуалізації - управління знаннями, інтелектуального капіталу, цифрової інтеграції та інноваційної трансформації - забезпечують комплексний підхід до підвищення продуктивності, інноваційності та стратегічної гнучкості підприємства. Впровадження цих моделей дозволяє оптимізувати бізнес-процеси, підвищити якість управлінських рішень і створювати стійкі конкурентні переваги. Наукова значущість дослідження полягає у систематизації моделей інтелектуалізації та визначенні їхнього впливу на економічний потенціал підприємства, що відкриває нові напрямки для подальших досліджень і практичного застосування.

Література:

1. Веркуш Д.М. Вплив процесу інтелектуалізації на інноваційний розвиток підприємницької діяльності суб'єктів господарювання. *БІЗНЕС-ІНФОРМ*. 2024. №3. С. 271-279.
2. Зюзя А.О. Методичні підходи до оцінки інтелектуального потенціалу як важливий чинник його ефективного використання в національній економіці. *Економічний простір*. 2021. №165. С. 76-81.
3. Карлова О., Малишевський Ю. Інтелектуалізація процесів управління підприємствами в умовах глобалізаційних змін. *Адаптивне управління: теорія і практика*. Серія *Економіка*. 2024. №19(38). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/689/589>
4. Смерічевський С.Ф., Побережна З.М., Кривов'язюк І.В., Мальнов Д.В., Смілянець В.В. Формування принципів клієнтоорієнтованого підходу транспортними підприємствами в умовах стійкого розвитку. *International Scientific and Practical Conference «Innovations in construction and smart building technologies for comfortable, energy efficient and sustainable lifestyle»* (20–21 February 2024). Dnipro: PSACEA, 2024. P.164-166.
5. Побережна, З. М. Інтегрований механізм інструментального забезпечення стратегічного розвитку бізнес-моделі підприємств авіаційної галузі. *Економічний простір*. 2022. № 179. С. 70-78. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/179-11>
6. Небава М., Небава О. Методи вимірювання інтелектуального потенціалу підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024. №70. URL:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5400>

7. Davenport T. H., Prusak L. *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know*. Boston: Harvard Business School Press. 1998. URL: https://www.researchgate.net/publication/229099904_Working_Knowledge_How_Organizations_Manage_What_They_Know

8. Побережна З.М., Юрін М.С. Формування маркетингової стратегії підприємства в контексті сталого розвитку та цифрових трансформацій. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2024. № 4 (97). С. 64-69

9. Побережна З.М. Методичний інструментарій оцінки впливу макроекономічних факторів на діяльність авіапідприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2020. № 39. С. 52-59.

10. Nonaka I., Takeuchi H. *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. New York: Oxford University Press. 1995. 284 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=B-qxrPaU1-MC&printsec=frontcover&hl=de&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

11. Sytnyk I. Updating management models in terms of enterprise management intellectualization. *Economics, entrepreneurship, management*. 2016. Vol. 3, No. 1. P. 57-66.

12. Ареф'єва О. В., Побережна З.М. Інтелектуалізація управління холістичним розвитком бізнес-процесів підприємства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки*. 2019. № 5. С. 78–92.